

به یاد مهربانیهای پدرم

و

تقدیم به همسر دلسوز و مهربانم

سید حسن زهرایی

پیشگفتار

حالت یکی از پرکاربردترین مقوله های دستوری مربوط به اسم در زبان روسی است. صرف نظر از اهمیت نظری این مقوله دستوری که مورد توجه اکثر زبان شناسان و دستورنویسان روس قرار گرفته و دیدگاههای مرتبط با آن نیز در بسیاری از آثار آنان منعکس شده است، آنچه بیش از هر چیز توجه متخصصین در حوزه آموزش این زبان را به عنوان زبان خارجی به خود جلب می کند، ویژگیهای کاربردی مقوله دستوری است. باید اذعان داشت که جنبه های مختلف مقوله دستوری حالت تقریباً در تمام مراحل آموزش زبان روسی به عنوان زبان خارجی کاربرد دارند؛ لذا، عدم آشنایی با ویژگیهای کاربردی این مقوله دستوری از سوی زبان آموزان می تواند دشواریهای زیادی را در هر مرحله از آموزش زبان روسی به وجود آورد.

حالت همچون سایر مقوله های دستوری، یک عنصر زبانی دوجهی است که یک وجه آن، معنا و محتوا و وجه دیگر آن، فرم و صورت بیان این محتواست. آموزش و فراگیری هر دو وجه مقوله دستوری حالت یکی از مطالب مهم آموزشی در روند و فرایند کلی آموزش این زبان به شمار می آید. از میان این دو وجه، آنچه به لحاظ فراگیری کاربردی مشکل تر به نظر می رسد، ایجاد مهارت و تسلط کامل بر وجه محتوا و نظام معنایی مقوله دستوری حالت است.

ارائه فهرست و جداول کامل مربوط به صرف اسمی در شش حالت مختلف در بسیاری از کتابهای آموزش زبان روسی، از جمله در این کتاب، و همچنین کوشش و ممارست زبان آموزان در فراگیری این داده های آموزشی، می توانند بسیاری از مشکلات فراوی آنان را در کاربرد صحیح فرمهای اسمی به لحاظ مقوله دستوری حالت مرتفع سازند. اما، با توجه به اینکه هر یک از این شش حالت اسم قادر به بیان مجموعه ای از معانی و مفاهیم مختلف می باشند، بنابراین زبان آموزان در طول آموزش این زبان در مقابل طیف وسیعی از معانی و مفاهیم مختلف قرار می گیرند و عدم شناخت نسبت به این معانی و مفاهیم می تواند قطعاً موجب سردرگمی آنان در انتخاب و به کارگیری حالت مناسب از میان شش حالت ممکن گردد. آشنایی با معانی و مفاهیم مختلف این

حالتها یک روند طولانی است که آموزش و فراگیری آنها از مرحله مقدماتی آغاز می‌گردد و به جرئت می‌توان گفت که تا بالاترین مراحل آموزشی ادامه دارد.

زبان پدیده‌ای است چند بعدی که یکی از ابعاد آن را می‌توان قطعاً در تعامل با فرهنگ و جامعه ملاحظه نمود. تغییرات گسترده در سطح جامعه در زمینه‌های مختلف، از جمله فرهنگ، سیاست، اقتصاد، تجارت و ... موجب تغییرات در نظام زبانی جامعه از قبیل تغییرات در ساختار دستوری، ساختار واژگانی و سایر ویژگی‌های زبانی می‌گردد. با توجه به اینکه تغییرات زبانی در سطح جامعه از یک روند مستمر برخوردارند، لذا لازمه شکل‌گیری اطلاعات و دانش زبانی کافی برای تهیه و تولید کتب آموزشی زبان خارجی، به خصوص با اهداف کاربردی آن را باید داشتن ارتباط تنگاتنگ با محیط زبانی دانست. بنابراین، در تهیه کتب آموزشی زبان خارجی، از جمله زبان روسی، استفاده از دانش متخصصان زبان که در محیط زبانی حضور داشته و از نزدیک در روند مطالعات آن زبان قرار دارند، می‌تواند تا حد زیادی کیفیت کار را ارتقا بخشد، بسیاری از اهداف آموزشی زبان مورد مطالعه را برآورده سازد. با استناد به این دیدگاه و با توجه به نقش و اهمیت فراگیری مقوله دستوری حالت مطابق با آنچه در بالا آمد، تألیف یک جلد کتاب آموزشی به نحوی که بتواند در حد امکان نیازهای آموزشی زبان آموزان خارجی را در خصوص این مقوله دستوری مرتفع سازد، در دستور کار مؤلفین این کتاب قرار گرفت.

کتاب *حالت در زبان روسی* در وهله نخست برای آن دسته از زبان آموزان فارسی زبان در نظر گرفته شده است که از پیش با مقوله دستوری حالت به صورت مقدماتی آشنا شده‌اند و اکنون آموزش روسی را در مراحل متوسط یا پیشرفته دنبال می‌کنند. اما، بخشهای قابل توجهی از مباحث و تمرینهای این کتاب می‌توانند به صورت منتخب برای استفاده در دوره‌های مقدماتی نیز به کار بروند. همچنین در این کتاب سعی شده است که مباحث آموزشی به صورت تلفیقی از مباحث نظری و توصیه‌های آموزشی به همراه حجم قابل توجهی تمرین کاربردی و متون مختلف به نحوی ارائه گردند تا طیفهای مختلفی از علاقه‌مندان به این زبان اعم از دانشجویان، مدرسین و مترجمین را مخاطب قرار دهند.

در خصوص ساختار کلی کتاب، موارد ذیل شایان ذکرند:

(۱) علاوه بر واژگان، عبارات و متون مرتبط با آثار مکتوب و ادبی روسی، حجم وسیعی از واژگان و عبارات پرکاربرد زبان روزمره نیز در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و مطبوعاتی به کار رفته است. این امر موجب می‌گردد تا زبان آموزان با آن شکل از زبان روسی که هم‌اکنون روس‌زبانان به آن تکلم دارند، آشنا شوند.

(۲) کتاب از هفت فصل تشکیل شده است. در پنج فصل کتاب فرمهای صرفی و معانی مربوط

به هر یک از حالت‌های فرعی (حالت اضافی "Родительный падеж"، حالت به‌ای

"Дательный падеж"، حالت مفعول مستقیم "Винительный падеж"، حالت بایی "Творительный падеж"، حالت حرف اضافه ای "Предложный падеж" ارائه گردیده است. در فصل اول مجموعه ای از توضیحات کلی در ارتباط با مقوله دستوری حالت و شکل کلمات در حالت نهادی (Именительный падеж) آورده شده است. در فصل هفتم مجموعه ای از تمرینهای تکمیلی در خصوص همه حالت‌های ششگانه ارائه شده است. در تمام فصول علاوه بر ارائه قواعد کلی و مباحث نظری مربوط به هریک از حالت‌های دستوری اسم، توضیحات تکمیلی یا به صورت نکته (комментарий) یا درون کادر آورده شده اند. در بخش پایانی کتاب، کلید تمرینها ارائه شده اند. اگرچه بخش وسیعی از آنها دارای کلید هستند، برای تمرینهایی که انجام آنها برای زبان آموزان دشوار به نظر نمی آید، کلید ارائه نشده است.

۳) اگرچه مطالعه و آموزش مطالب دستوری در این کتاب با هدف فراگیری مقوله دستوری حالت به صورت یکپارچه از آغاز فصل اول تا آخر توصیه می شود، مطالب دستوری و تمرینها به نحوی ارائه شده اند که بخشهای مختلف کتاب می توانند به صورت مستقل مورد مطالعه و آموزش قرار گیرند. لذا، به منظور تأمین این هدف، تعداد بسیار محدودی از مطالب و توضیحات دستوری در بخشهایی از کتاب به صورت تکرار آورده شده اند.

۴) استفاده از علامت * در کنار برخی از کلمات یا عبارات بیانگر نادرست بودن موارد مذکور است.

۵) در کتاب از برخی کوهه نوشت‌های رایج در کتب دستوری، از قبیل наст. время (زمان حال)، множ. ч. (جمع) و ... استفاده شده است. در کتاب سعی شده است تا حد امکان از اصطلاحات و مفاهیم پیچیده علمی-تخصصی استفاده نشود. با وجود این، چنانچه با استناد به اهداف آموزشی یا بر حسب ضرورت در بخشهایی از کتاب چنین اصطلاحاتی به کار رفته باشند، در همانجا داخل پرانتز یا بعد از عبارت Т.е. (то есть) (یعنی، به عبارت دیگر) توضیحات تکمیلی ارائه شده اند.

سید حسن زهرایی

مارینا یوریونا سیدورووا